

НАПРЯМИ І ЗМІСТ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ РОБОТИ У ВНЗ

УДК 378.015.31

О. М. Вдовиченко

КРИТЕРІЇ І ПОКАЗНИКИ СФОРМОВАНOSTІ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Пріоритетним завданням сучасної системи вищої медичної освіти є формування компетентних лікарів, яким притаманна соціально-комунікативна активність, культура поведінки, етика професійного і міжособистісного спілкування. Комунікація у структурі професійної діяльності лікаря є багатофункціональним феноменом, що сприяє ефективному виконанню різних фахових завдань.

У дослідженнях останніх років також частково увага приділялася формуванню комунікативної культури фахівців медичної галузі, а саме: особистісне та професійне становлення майбутнього лікаря (О. Гуменюк, Т. Скрябіна, Я. Цехмістер); розвиток професійної культури медичних працівників (О. Крсек, М. Лісовий, С. Хлестова); формування професійно-етичної культури майбутнього лікаря (А. Агаркова, С. Бухальська, О. Уваркіна); формування комунікативної культури лікарів (О. Маркович, В. Олійник, Л. Переймибіда); оволодіння культурою фахової мови у формуванні комунікативної культури майбутнього лікаря (Г. Сагач, С. Поплавська, І. Тимченко). Тож актуальність дослідження саме соціально-комунікативної культури майбутніх медиків у позааудиторній діяльності набуває подальшого вивчення.

Мета статті полягає у обґрунтуванні критеріїв та показників сформованості соціально-комунікативної культури студентів вищих медичних навчальних закладів.

Специфіка лікарської практики при реалізації професійних обов'язків ґрунтується на цінностях загальної культури та етиці медичного працівника. У процесі комунікації з різними суб'єктами професійної діяльності значущим є орієнтація на загальнолюдські цінності, серед яких важливе місце надається комунікативній культурі, яка спрямована на утвердження гуманістичних цінностей у фаховій діяльності лікарів.

У Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти, Стандарті мовної освіти, Концепції розвитку медичної освіти в Україні (2008), Концепції

розвитку професійної освіти і навчання в Україні (2010-2020), Концепції реформування системи підготовки лікарів в Україні та приведенні її у відповідність до вимог Болонської декларації (2003), Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження національної рамки кваліфікацій» (2011), Програмі розвитку вищої медичної освіти до 2020 року, Національній стратегії розвитку освіти в Україні (2012-2021) наголошено на підвищенні якості освітньої діяльності у вищих навчальних закладах, що передбачає оволодіння високим рівнем комунікації з різними суб'єктами професійної діяльності.

Необхідність формування комунікативної культури майбутніх лікарів зафіксовано в Етичному кодексі лікаря в Україні (стаття 19), у якому зазначено, що особливого значення набуває важливість встановлення довірливих взаємовідносин і співробітництва між лікарем і пацієнтом, які визначаються високим рівнем сформованості комунікативної культури як невід'ємної частини професійної компетентності лікарів.

Заклади вищої освіти, які готують фахівців медичного профілю, не можуть залишатися осторонь процесів реформування вищої школи в Україні. Саме в умовах сучасних динамічних соціальних перетворень одним з завдань вищої освіти в Україні є формування у випускників вищих медичних навчальних закладів сформованої соціально-комунікативної культури, яка входить до кластеру загальних (універсальних) компетентностей.

У науковій літературі виділяють декілька підходів щодо проблеми визначення критеріїв сформованості тієї чи іншої якості, зокрема критерії та показники обґрунтовувались ученими І. Бехом [2], В. Білоусовою, М. Боришевським, І. Зверевою, І. Мартинюк, В. Моляко, М. Монаховим, С. Максименком, Л. Проколієнко тощо.

У психолого-педагогічних дослідженнях використовують критерій, який з точки зору педагогічної теорії, подається як мірило, ознака, на основі якої здійснюється оцінка рівнів сформованості й результатів виховного впливу [2, с. 8]; як властивість об'єктів, що виражають їх стійку характеристику [1].

Дослідник І. Бех визначає критерій як ідеальний зв'язок, еталон, що відтворює вищий, найдосконаліший рівень сформованості певного утворення, порівняно з яким можна встановити ступінь відповідальності і наближення його реального рівня до норми, до ідеалу [2, с. 68].

Так, А. Агаркова стверджує, що спільна діяльність внутрішньо пов'язана з взаємодією людей, яка завжди включає відносини не тільки між об'єктом і суб'єктом, але й між людьми, а взаємодія між людьми, як правило, опосередковує сформованим їх тактом і дієвим відношенням до об'єкта [1].

Зауважимо, що під *критеріями* ми розуміємо ідеальний зразок, еталон, який визначає вищий, найдосконаліший рівень функціонування певної системи, порівняно з яким можна встановити ступінь

відповідності і наближення його реального рівня до ідеалу. При цьому критерію подається як сукупність ознак (показників), які дозволяють відрізнити один рівень від іншого.

У нашому дослідженні ми визначаємо критерій як ознаку, на основі якої здійснюється оцінка рівнів сформованості соціально-комунікативної культури майбутніх медиків у позааудиторній діяльності.

Показник – це визначений кількісний чи якісний прояв ознаки, який визначає оцінку, рівень, стиль вимірювання величини. Необхідно зазначити, що формування будь-якої якості особистості не можлива без засобів, завдяки яким і відбувається формування тієї чи іншої якості, зрозуміти яку можна, усвідомивши логіку розвитку сформованої якості.

Головним критерієм сформованості соціально-комунікативної культури майбутніх лікарів є певний рівень, який виявляється у соціально-значущих якостях, що відповідає вимогам сучасного соціуму.

Саме для визначенні рівня сформованості соціально-комунікативної культури майбутніх лікарів ми виділяємо критерії, а також достатнє число показників для того, щоб повною мірою схарактеризувати критерії сформованості інтегрального утворення у студентів-медиків.

Важливим, на нашу думку, при визначенні рівня соціально-комунікативної культури майбутніх лікарів є урахування обсягу знань та ступеню їх усвідомлення, проявів у студентів мотиваційно-ціннісної сфери: (емоційно-позитивне ставлення не тільки до себе, а й до оточуючих), ступеня розвитку комунікативних умінь й навичок та їх стійкості, здатності до саморегуляції у прояві міжособистісних відносинах та міжособистісної взаємодії.

Це свідчить про те, що формування соціально-комунікативної культури майбутніх лікарів ми розглядаємо як узагальнене поняття, яке ґрунтується на системі критеріїв нижчого рівня узагальнення, в ролі яких виступають структурні компоненти даного рівня.

Тобто визначені критерії, взаємодіючи між собою утворюють цілісність, а у свою чергу, кожен з критеріїв представлений низкою показників, що й утворюють термінолексему «соціально-комунікативна культура студентів медичних закладів».

Для якісної оцінки рівня соціально-комунікативної культури студентів медичних закладів нами було виділено такі критерії: *когнітивний, ціннісно-мотиваційний, деонтологічний, поведінковий*.

Визначаючи і доповнюючи один одного, вони, взаємодіючи з показниками характеризують кількісний і якісний аспект особистості студента та відображають наявність та дієвість вияву соціально-комунікативної культури майбутніх лікарів. Схарактеризуємо їх більш детальноше.

Когнітивний критерій характеризує рівень розвитку знань про сутність комунікативної культури, про норми, правила та особливості комунікативної культури у професійній діяльності.

У контексті нашого дослідження показниками когнітивного компоненту нами було виділені наступні:

- розуміння основних понять комунікативної культури та фахової мови лікаря;
- знання про сутність комунікативної культури,
- уявлення про комунікативні норми під час спілкування та міжособистісної взаємодії.

На наше переконання, *ціннісно-мотиваційний критерій* інтегрує в собі цінності, установки, ціннісно-орієнтаційні потреби у комунікативній взаємодії з іншими. *Показниками* є орієнтація на комунікативну взаємодію з пацієнтами, їхніми родичами, колегами; додержання професійної цінності особистості.

Зазначимо, що В. Тернопільська стверджує, що «у діяльності людини на задоволення безпосередніх суспільних потреб впливає суспільна шкала цінностей» [6, с. 56].

Ціннісні орієнтації, як одне із центральних особистісних утворень, виражають свідоме ставлення індивіда до соціальної дійсності, і тій своїй якості визначають широку мотивацію його поведінки, суттєво впливаючи на всі сторони його діяльності [113, с. 22].

На переконання академіка І. Беха, цінність – це поняття, яке включає все, що може цінити особистість, що для неї є значимим і важливим [2, с. 62].

У структурі людської діяльності ціннісні орієнтації тісно пов'язані із пізнавальними (когнітивними) і вольовими її сторонами.

- розуміння основних понять комунікативної культури та фахової мови лікаря;
- знання про сутність комунікативної культури;
- уявлення про комунікативні норми під час спілкування та міжособистісної взаємодії.

Деонтологічний критерій характеризує ґрунтовні знання майбутніх лікарів щодо особливостей професійного спілкування з пацієнтами, їхніми родичами та колегами-медиками.

У контексті нашого дослідження показниками цього критерію нами було виділені наступні показники:

- обізнаність етичного кодексу лікаря;
- професійні цінності усного та писемного фахового мовлення;

Наступний критерій формування соціально-комунікативної культури студентів медичних закладів – *поведінковий*, що репрезентує набуття комунікативних знань та умінь майбутніх лікарів у вищому медичному закладі к позааудиторній діяльності.

Зауважимо, що цей критерій передбачає оволодіння студентами активною життєвою позицією та адекватністю самооцінки, що надасть змогу самим студентам майбутнім лікарям встановити ступінь відповідальності поведінки з їхніми комунікативними вміннями у

професійній та позапрофесійній сферах діяльності. Показниками цього критерію ми відзначаємо: розвиток мотивації до вироблення комунікативної культури; стимулювання до позитивних змін у міжособистісних взаєминах у професійній діяльності.

Незважаючи на значний інтерес дослідників до проблеми комунікації, питання про особливості формування соціально-комунікативної культури майбутніх спеціалістів та розвиток її складових, які визначають здатність молодого спеціаліста до самореалізації й адаптації у суспільних відносинах, вимагають поглибленого вивчення. Наступний крок ми вбачаємо у розробці програми формування соціально-комунікативної культури студентів медичних навчальних закладів у позааудиторній діяльності.

Список використаної літератури

- 1. Агаркова А. О.** Формування професійно-етичної культури майбутніх лікарів у вищому навчальному закладі. / А. О. Агаркова. – автореф. на здобуття наук. ступ. канд. пед.наук. – Луганськ, 2010. – 21 с.
- 2. Бех І. Д.** Виховання особистості : У 2 кн. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. – 280 с.
- 3. Вища освіта.** Нормативно-правові акти про організацію освіти у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації : у 2 кн. / уклад. М. І. Панов, Ю. П. Битяк, Г. С. Гончарова та ін. ; за ред. проф. М. І. Панова. – Х. : Право, 2006. – 688 с.
- 4. Каган М. С.** Философская теория ценности / М. С. Каган. – СПб. : Петрополис, 1997. – 205 с.
- 5. Казаринова Н. В.** Межличностное общение : учебник для вузов / [В. Н. Куницына, Н. В. Казаринова, В. М. Погольша].– СПб. : Питер, 2009. – С. 12–78.
- 6. Тернопільська В. І.** Система виховання соціально-комунікативної культури учнів загальноосвітньої школи у позаурочній діяльності/ В.І. Тернопільська: автореферат на здоб.наук.ступ.док.пед.н.за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – К., 2009. – 40 с.
- 7. Орбан-Лембрик Л. Е.** Психологія професійної комунікації: Монографія / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2010. – 528 с.
- 8. Уваркіна О. В., Висоцька О. І.** Сучасний стан та проблеми формування комунікативної культури студентів-медиків / О. В. Уваркіна, О. І. Висоцька // Актуальні проблеми формування особистості студента-майбутнього лікаря: Матеріали III науково-практичної конференції МІ УАНМ. – К., 2003. – С. 27–29.
- 9. Юсеф Ю. В.** Формування комунікативної культури майбутніх лікарів: Навчальний посібник / Ю. В. Юсеф. – Луганськ : Луганський державний медичний університет, 2007. – 114 с

Вдовиченко О. М. Критерії і показники сформованості соціально-комунікативної культури студентів вищих медичних навчальних закладів у позааудиторній діяльності

У статті представлені критерії і показники сформованості соціально-комунікативної культури студентів вищих медичних навчальних закладів. Презентовано досвід роботи з формування соціально-комунікативної культури у позааудиторній діяльності. Актуалізовано, що формування соціально-комунікативної культури майбутніх медиків є невід'ємною складовою професіоналізму та необхідною умовою, яка забезпечує підвищення професійної і персональної компетентності в суспільних відносинах.

Ключові слова: соціально-комунікативна культура, заклади вищої освіти, студенти, професійна компетентність.

Вдовиченко О. М. Критерии и показатели сформированности социально-коммуникативной культуры студентов высших медицинских учебных заведений в внеаудиторной деятельности

В статье представлены критерии и показатели формирования социально-коммуникативной культуры студентов высших медицинских учебных заведений. Представлен опыт работы по формированию социально-коммуникативной культуры в внеаудиторной деятельности. Актуализировано, что формирование социально-коммуникативной культуры будущих медиков является неотъемлемой составляющей профессионализма и необходимым условием, которое обеспечивает повышение профессиональной и персональной компетентности в общественных отношениях.

Ключевые слова: социально-коммуникативная культура, высшие учебные заведения, студенты, профессиональная компетентность, программа.

Vdovychenko O. Criteria and Indicators of Social Formation of Communicative Culture of Students in Higher Education Institutions in Extracurricular Activities

The article presents a program of socio-communicative culture of students in higher education institutions. Presentation of the experience of socio-communicative culture in extracurricular activities. Modified that the formation of social and communicative culture of future doctors are an integral part of professionalism and a prerequisite that enhances the professional and personal competence in public relations.

Key words: social-communicative culture, higher education institutions, students, professional competence, programme.

Стаття надійшла до редакції 07.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.